

Полюк Юлія Іванівна

кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри цивільного процесу
Національного університету «Одеська юридична академія»

ЗМІНА ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ЮРИСДИКЦІЇ (ПІДСУДНОСТІ) ПІД ЧАС ДІЇ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ: ОГЛЯД СУДОВОЇ ПРАКТИКИ

24 лютого 2022 року збройна агресія Російської Федерації проти України перейшла в нову фазу – повномасштабного збройного військового вторгнення на територію України. У зв'язку з військовою агресією Російської Федерації проти України Указом Президента України № 64/2022, затвердженим Законом України № 2102-ІХ від 24.02.2022 року в Україні був введений воєнний стан, який триває й наразі.

Здійснення правосуддя в умовах війни ускладнюється, а у випадках тимчасової окупації територій, на яких розташовані суди або через активні бойові дії взагалі унеможлиблюється і як наслідок такі суди вимушено припиняють свою діяльність. Попри таку ситуацію задля забезпечення гарантованого ст. 55 Конституції України конституційного права на судовий захист, яке не підлягає обмеженню навіть в умовах воєнного стану (ст. 64 Конституції України) законодавцем було запроваджено низку важливих законодавчих змін. Так, відповідно до ч. 1 ст. 10 та 12² Закону України «Про правовий режим воєнного стану» у період воєнного стану повноваження судів не можуть бути припинені та обмежені. При цьому приписами ст. 26 цього ж Закону наголошено, що правосуддя на території, на якій введено воєнний стан, здійснюється лише судами із заборonoю щодо скорочення чи прискорення будь-яких форм судочинства та надання можливості змінювати територіальну підсудність судових справ у разі неможливості здійснювати правосуддя відповідним судом [1].

Надалі відповідні зміни були внесені до Закону України «Про судоустрій і статус суддів», зокрема ч. 7 ст. 147 закону голова Верховного Суду наділяється повноваженням щодо вирішення питання про зміну територіальної підсудності під час воєнного стану за своїми розпорядженнями, після оприлюднення яких на

офіційному веб-сайті Судової влади України цивільні справи, що перебувають у провадженні судів, розташованих на тимчасово окупованих територіях, розгляд яких не закінчено ухваленням судового рішення, передаються іншим судам із застосуванням норм п. 3 ч. 1, ч. 5 ст. ЦПК України, ст. 12 Закону України «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України».

На проблемі неможливості вивезення судових справ з тимчасово окупованих територій або територій, на яких відбуваються активні бойові дії, яка призводить до неможливості слухати справу за відсутністю матеріалів такої справи акцентував увагу І. В. Андронов [2, с. 29]. Така ситуація в свою чергу викликає суперечності та неузгодженість при реалізації права на судовий захист в судах першої інстанції та негативно впливає на реалізацію права на апеляційний перегляд справи та касаційне оскарження.

У разі коли провадження в конкретній справі було відкрито, проте по суті суд таку справу не розглянув і, не зміг передати справу до суду визначеного розпорядженням Верховного Суду, наприклад, через окупацію, реалізувати своє право на судовий захист учасник справи може після деокупації території розташування суду, в якому знаходиться ця справа, та відновлення його роботи або звернувшись до суду за зміненою підсудністю. Разом з тим на неможливості відновлення втраченого судового провадження, якщо воно (провадження) ще незавершене наголошує І. В. Андронов та єдиним виходом визначає пред'явлення нового позову: або до суду за зміненою підсудністю, або вже після відновлення роботи суду в звичайному порядку, одночасно зауважуючи, що на таку справу не поширюються положення п. 3 ч. 1 ст. 186 ЦПК щодо відмови у відкритті провадження з підстави наявності у провадженні цього чи іншого суду справи зі спору між тими самими сторонами, про той самий предмет і з тих самих підстав, адже ця справа вже не знаходиться у провадженні суду, тому що судове провадження було втрачене [2, с. 29].

Вказане підтверджується матеріалами судової практики, зокрема у справі № 214/3064/22 про витребування майна із чужого незаконного володіння та визнання

довіреності недійсною ухвалою Саксаганського районного суду м. Кривого Рогу Дніпропетровської області від 06.07.2022 року позивачу було відмовлено у відкритті провадження з причин того, що у провадженні Чаплинського районного суду Херсонської області перебуває на розгляді аналогічна справа зі спору між тими самими сторонами, про той самий предмет і з тих самих підстав. Досліджуючи матеріали судової справи Дніпровським апеляційним судом було встановлено, що ухвалою Чаплинського районного суду Херсонської області від 27.01.2022 року позов про витребування майна із чужого незаконного володіння та визнання довіреності недійсною прийнято судом до розгляду, призначено підготовче судове засідання (справа №665/134/22). Однак згодом розпорядженням Верховного Суду №1/0/9-22 від 06.03.2022 року «Про зміну територіальної підсудності судових справ в умовах воєнного стану», відповідно до ч. 7 ст. 147 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» змінено територіальну підсудність судових справ Чаплинського районного суду Херсонської області на Саксаганський районний суд м. Кривого Рогу Дніпропетровської області. Після цього 30.06.2022 року, тобто під час дії розпорядження Верховного Суду №1/0/9-22 від 06.03.2022 року (про зміну підсудності), з урахуванням того, що справа по суті Чаплинським районним судом Херсонської області не розглядалася і не може бути розглянута, оскільки цей суд тимчасово припинив роботу та не здійснює правосуддя, до Саксаганського районного суду м. Кривого Рогу Дніпропетровської області від цього ж позивача надійшла тотожна позовна заява, при цьому позивачем було зазначено про наявну в Чаплинському районному суді Херсонської області справу №665/134/22 та просив суд прийняти до свого провадження цивільну справу відкривши по ній провадження.

З огляду на викладене постановою Дніпровського апеляційного суду від 08.11.2022 року у справі № 214/3064/22 було визнано ухвалу Саксаганського районного суду м. Кривого Рогу Дніпропетровської області про відмову у відкритті провадження незаконною та такою, що порушує право заявника на доступ до правосуддя, яке гарантується п. 1 ст. 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод [3].

Тож, в умовах воєнного стану наявність нерозглянутої по суті справи в провадженні суду, що тимчасово припинив роботу та не здійснює правосуддя, не позбавляє позивача звернутись з тотожним позовом до суду за зміненою підсудністю на підставі розпорядження Верховного Суду.

Іншим чином складається ситуація коли виникає необхідність подання апеляційної чи касаційної скарги, а судове провадження не збереглося, знищено чи відсутнє з об'єктивних причин. Так, наприклад, розглянувши касаційну скаргу на заочне рішення Приазовського районного суду Запорізької області від 02.06.2021 року та постанову Запорізького апеляційного суду від 22.11.2021 року у справі № 325/374/21 ухвалою Верховного Суду від 10.05.2022 року відкрито касаційне провадження та витребувано матеріали цивільної справи із судів першої інстанції. За загальними правилами справа підсудна Приазовському районному суду Запорізької області, територіальну підсудність справ якого змінено розпорядженням Верховного Суду «Про зміну територіальної підсудності судових справ в умовах воєнного стану» № 5/0/9-22 від 12.03.2022 року відповідно до ч. 7 ст. 147 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» та визначено за Дніпропетровським районним судом Дніпропетровської області.

Станом на 15 вересня 2022 року Верховний Суд констатував, що матеріали цивільної справи № 325/374/21 до нього не надійшли, суд, який знаходиться на тимчасово окупованій території України, здійснення правосуддя не відновив, до суду за зміненою підсудністю справа фактично не передавалась.

Враховуючи наведене колегія суддів дійшла висновку про наявність підстав вважати, що судове провадження у справі № 325/374/21 втрачене та направила до суду за зміненої підсудності копії матеріалів касаційного провадження для вирішення питання щодо відновлення втраченого судового провадження у цій цивільній справі про що постановила відповідну ухвалу [4].

Отже фактично за таких умов реалізація права касаційного оскарження неможлива до поки суд не відновить втрачене судове провадження в порядку встановленого положеннями Розділу X ЦПК України.

Здійснюючи судочинство в умовах війни судам слід дотримуватись європейських стандартів та позбавлятися надмірного і зайвого формалізму, враховуючи його і без того ускладненість з об'єктивних причин.

Список використаних джерел:

1. Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 12.05.2015 № 389-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#n199>
2. Андронов І. В. Підсудність цивільних справ в умовах воєнного стану. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2022. Випуск 1(42). 128 с.
3. Постанова Дніпровського апеляційного суду від 08.11.2022 року у справі № 214/3064/22. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/107220136>
4. Ухвала Верховного Суду від 16 вересня 2022 року у справі № 325/374/2. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/106329985>

Притуляк Валерій Миколайович

кандидат юридичних наук, доцент кафедри цивільного процесу
Національного університету «Одеська юридична академія»,
член Кваліфікаційної комісії приватних виконавців,
національний експерт Проекту ЄС «Pravo-Justice»

ПІДСИСТЕМА ЕЛЕКТРОННИЙ СУД: ОСОБЛИВОСТІ ЇЇ ФУНКЦІОНУВАННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Відповідно до ст. 10 Закону України «Про правовий режим воєнного стану» під час дії воєнного стану повноваження судів не можуть бути припинені. Частина 2 ст. і 26 цього ж Закону передбачає, що скорочення або прискорення будь-якої форми судочинства заборонено. Та незважаючи на наведені положення законодавства, судова гілка влади все ж зазнала значного впливу війни та її наслідків, що внесло значні корективи у процес здійснення судочинства[1].